

พระมหาเสวกโท พระยาจักรปณัศวีศรีลวิสุทธี

(เจ้าพระยามหิธร, ลออ ไกรฤกษ์)

อธิบดีศาลฎีกา

พ.ศ. ๒๔๖๑ - ๒๔๖๒

พระยาจักรปาณิศรีศีลวิสุทธ์

(เจ้าพระยามหิธร)

เจ้าพระยามหิธร เดิมชื่อ ลออ ไกรฤกษ์ เกิดเมื่อวันพฤหัสบดี แรม ๔ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ ตรงกับวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๔๑๗ เวลา ๔ นาฬิกา ณ ตำบลตึกแดง อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี เป็นบุตรคนที่ ๔ ของพระยาเพชรรัตน (โมรา) กับท่านตาล สมรสกับท่านผู้หญิงกลีบ มหิธร

ประวัติการศึกษา

ท่านได้เข้าศึกษาชั้นต้นที่โรงเรียนวัดจักรวรรดิราชาวาส เมื่ออายุได้ ๑๑ ขวบ เรียนอยู่ ๑ ปีเศษ เมื่อจบชั้นวาทนิตกร อันเป็นหลักสูตรตามหนังสือมูลบทบรรพกิจของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารียงกูร) ก็ได้เข้าศึกษาในโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ สอบไล่ได้ประโยค ๒ เมื่อปี ๒๔๓๔ ต่อมาเมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๔๔๐ ท่านสอบไล่ได้เป็นเนติบัณฑิต ชั้นที่ ๑ ในจำนวนผู้สอบได้ทั้งหมด ๙ คน จากโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม นับเป็นเนติบัณฑิตคนแรกของประเทศไทย

ประวัติการรับราชการ

เมื่อท่านเรียนจบจากโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบนั้น ท่านมีอายุได้ ๑๗ ปีเศษ บิดาได้นำไปฝากพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสิริรัชสังกาศ อธิบดีศาลฎีกา เพื่อเข้ารับราชการในศาลฎีกา ท่านรับราชการในศาลฎีกาด้วยความขยันหมั่นเพียรจนได้เลื่อนเงินเดือนถึง ๔ ครั้งในปีเดียวกัน ต่อมาศาลฎีกาได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อใหม่เป็นศาลอุทธรณ์คดีหลวง กรมขุนสิริรัชสังกาศ จึงทรงลาออกมาทำหน้าที่ราชเลขาการฝ่ายกฤษฎีกา ซึ่งเจ้าพระยามหิธรก็ย้ายติดตามมาอยู่ที่กรมราชเลขาการด้วยเช่นกัน

เมื่อท่านสอบไล่ได้เป็นเนติบัณฑิต ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้พิพากษาศาลพระราชอาญาและต้องทำหน้าที่ช่วยบัญชาการโรงเรียนกฎหมาย และสอนนักเรียนกฎหมายด้วยในขณะเดียวกัน นอกจากนี้เสด็จในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ซึ่งเป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมในขณะนั้น ยังได้รับส่งข้อมติไปช่วยพิจารณาความที่ศาลแพ่ง และเป็นกรรมการสอบความรู้เนติบัณฑิตอีกด้วย ท่านได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นที่หลวงจักรปาณิศรีศีลวิสุทธ์ เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๔๔๑ ในปีต่อมาก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งและได้เลื่อนเป็นพระในนามเดิม ครั้นถึงวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๔๔ ก็ได้เลื่อนขึ้นเป็นปลัดทูลฉลองกระทรวงยุติธรรม ขณะมีอายุเพียง ๒๗ ปี ท่านได้ชื่อว่าเป็นขุนพลคู่พระทัยของเสด็จในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เพราะทำงานด้วยความรวดเร็วฉับไวและเรียบร้อยไม่มีที่ติ เป็นที่ไว้วางพระทัยของเสด็จในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ซึ่งทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีอยู่ในขณะนั้น งานในกระทรวงยุติธรรม ซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่สั่งการของปลัดทูลฉลองในขณะนั้น ได้แก่

๑. งานกรมบัญชาการ มีหน้าที่บริหารงานให้เป็นไปตามนโยบายที่เสนาบดีวางไว้

๒. งานกองบัญชี มีหน้าที่เกี่ยวกับการเงินและงบประมาณของกระทรวง

๓. งานจัดหาที่ดินและก่อสร้างที่ทำการศาลยุติธรรมและบ้านพักราชการทั้งในกรุงเทพ ฯ และในหัวเมือง

๔. งานปกครองข้าราชการทั้งฝ่ายตุลาการและฝ่ายตุลาการ เช่น การพิจารณาบรรจุ เลื่อน ลด ปลด ย้าย ข้าราชการ

๕. งานบังคับคดีให้ศาลทั้งปวง

ต่อมาในปี ๒๔๔๖ ท่านก็ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระยาในนามเดิม

ในระหว่างที่เสด็จในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงเป็นเสนาบดีนั้น ได้เสด็จไปยุโรป ๒ ครั้ง ซึ่งท่านก็ได้ทำการแทนในตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมทั้งสองคราว

หลังจากเสด็จในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ออกจากราชการ ในปี ๒๔๕๓ เจ้าพระยามหิธรก็ได้ย้ายมาเป็นกรรมการศาลฎีกา และในปี ๒๔๕๕ ท่านได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่เป็นราชเลขาธิการฝ่ายกฤษฎีกาอีกตำแหน่งหนึ่ง

ในปี ๒๔๕๗ โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมพระนิติศาสตร์ขึ้นในกระทรวงวัง ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมุหพระนิติศาสตร์ หัวหน้ากรมพระนิติศาสตร์คนแรก และได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีศาลฎีกา เมื่อปี ๒๔๖๑ อันนับว่าเป็นสามัญชนคนแรกที่ดำรงตำแหน่งนี้ ท่านดำรงตำแหน่งอยู่ได้ ๑ ปีเศษ พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงปราจิณกิติบดี ราชเลขาธิการสิ้นพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้ท่านไปดำรงตำแหน่งราชเลขาธิการ โดยเปลี่ยนชื่อตำแหน่งเป็นราชเลขาธิการมีฐานะเทียบเท่าเสนาบดี ท่านอยู่ในตำแหน่งนี้นานถึง ๑๔ ปี และได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาขึ้นเป็น “เจ้าพระยามหิธร บรมนริศร มหาสวามิภักดิ์ นิติพิทักษ์ธรรมพิศาล ราชเลขาธิการ วิสุทธุคุณ ไกรฤกษ์กุลวิวัฒน์ ศรีรัตนไตรย์สรณชาดา สุจริตชวาธยาศัย อภัยพิริปราวกรมพานุ”

ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นองคมนตรี ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย และต่อมาเมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๔๗๕ ได้มีประกาศพระบรมราชโองการเปลี่ยนนามราชเลขาธิการ เป็นเสนาบดีกระทรวงมรุทธาร และเปลี่ยนกลับไปใช้นามเดิมในวันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๔๗๕

เจ้าพระยามหิธรได้กราบถวายบังคมลาออกจากราชการเมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๔๗๕ และได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ระหว่างปี ๒๔๗๘ - ๒๔๘๐ สมัยที่ท่านเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ท่านได้เสนอร่างพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการตุลาการ พ.ศ. ๒๔๗๙ ต่อสภาผู้แทนราษฎรและต่อมาได้ประกาศใช้ร่างนี้เป็นกฎหมายเมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ.

๒๔๘๐ พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้แก้ไขหลักการและวิธีการให้ผิดแปลกไปจากเดิม บางประการ เช่น

๑. ได้ยกข้าราชการตุลาการในกระทรวงยุติธรรมมารวมในพระราชบัญญัตินี้ด้วย ซึ่งแต่เดิมข้าราชการเหล่านี้ขึ้นอยู่กับอยู่ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน

๒. ตั้งกรรมการขึ้น ๒ คณะ เพื่อให้คำปรึกษาในการแต่งตั้ง บรรจุ เลื่อน ย้าย ลงโทษ และให้ข้าราชการออกจากราชการ คือ (๑) คณะกรรมการตุลาการ สำหรับตำแหน่งตุลาการเรียกโดยย่อว่า ก.ต. และ (๒) คณะกรรมการตุลาการ สำหรับตำแหน่งข้าราชการตุลาการเรียกโดยย่อว่า ก.ธ.

๓. การแต่งตั้งผู้พิพากษาจะกระทำได้แต่โดยวิธีสอบคัดเลือกจากจำศาล พนักงานอัยการ และทนายความ ซึ่งแต่ก่อนบรรจุได้โดยไม่มีการสอบคัดเลือก

ส่วนระเบียบข้าราชการกองรักษาทรัพย์และกองหมายก็ได้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดการร่างขึ้นโดยรีบด่วน

นอกจากที่กล่าวแล้วเจ้าพระยามหิธรได้จัดการออกหนังสือข่าวศาลซึ่งได้เคยมีอยู่ตลอดมาตั้งแต่สมัยกรมหลวงราชบุรีฯ เป็นเสนาบดี แต่ได้ระงับไปภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น อีกเดือนละครั้ง หนังสือนี้มีลักษณะเหมือนหนังสือพิมพ์รายวันขนาดย่อม บรรจุระเบียบการและคำแนะนำต่าง ๆ ของกระทรวงยุติธรรม ทั้งมีข่าวเกี่ยวกับกิจการภายในวงงานกระทรวงยุติธรรม เช่น การแต่งตั้งโยกย้าย ข้าราชการด้วย เป็นต้น เพื่อส่งเสริมให้ศาลต่าง ๆ มีสมรรถภาพยิ่งขึ้น เจ้าพระยามหิธรได้เดินทางไปตรวจศาลต่าง ๆ เกือบทั่วประเทศ และได้ทำแบบรายงานการตรวจศาลขึ้นใหม่ ซึ่งบรรจุหัวข้อที่มีประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ราชการมาก ท่านได้กำชับให้ผู้พิพากษาออกนั่งพิจารณาคดีให้ตรงเวลาและให้นั่งให้ครบคณะทุกคดี ให้เร่งรัดการพิจารณาพิพากษาคดีให้เสร็จไปโดยเร็ว และให้ผู้พิพากษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ป็นหัวหน้าศาลคอยระมัดระวังดูแลสถานที่ราชการให้สะอาดเรียบร้อย และให้อยู่ในสภาพอันซ่อมแซมดี อนึ่งในสมัยที่ท่านเป็นรัฐมนตรีนี้

ได้ของประมาณจัดสร้างศาลจังหวัดสงขลาขึ้นใหม่จนแล้วเสร็จ โดยให้นายหมิว
อภัยวงศ์ เป็นผู้ออกแบบ

ครั้นวันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ คณะรัฐมนตรีชุดพระยาพหลฯ
กราบถวายบังคมลาออกทั้งคณะตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ เจ้าพระยามหิธรจึงพ้น
จากตำแหน่งรัฐมนตรีและได้ออกจากราชการรับพระราชทานบำนาญต่อไป ขณะที่
ท่านออกจากราชการครั้งหลังนี้ ท่านมีอายุ ๖๓ ปีเศษ

ในปี ๒๔๘๒ ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์วิสามัญ แห่งมหาวิทยาลัย
วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง และได้รับปริญญานิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๔๘๘ เป็นคนแรกตั้งแต่
ตั้งมหาวิทยาลัย

ชีวิตส่วนตัว

เจ้าพระยามหิธรท่านเป็นคนขรึม ๆ ซ่อนความรู้สึกและชอบฟังมากกว่า
ชอบพูดแต่เมื่อคราวจะต้องพูดก็พูดได้มากและพูดได้ดี ท่านเป็นคนช่างสังเกตและ
มีอารมณ์ขัน เป็นคนไม่สรุ่ยสร้อย ไม่ชอบมีหนี้สิน แต่มีความเอื้ออารีต่อบุตร
ภรรยา ญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูงตามอัธยาศัย เป็นผู้ถือและปฏิบัติตามคตินิยมของ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้อยู่ในศีลในสัตย์ เกลียดการทุจริตเบียดเบียนกันและ
เป็นผู้รักษาระเบียบประเพณีอย่างเคร่งครัด คุณสมบัติอันสำคัญยิ่งของท่านคือ มี
ความกตัญญูกตเวที ท่านไม่ลืมบุญคุณของผู้ที่อุปการะท่าน และพยายามตอบแทน
ทุกวิถีทางด้วยเหตุนี้ท่านจึงพยายามรับใช้สมเด็จพระยามะยาจารย์ ๖ พระองค์
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ๖ พระองค์ และกรมหลวงราชบุรีฯ ทุกโอกาสที่ทำได้ และเมื่อกรม
หลวงราชบุรีฯ สิ้นพระชนม์ก็ได้เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงชักชวนสานุศิษย์ให้ตั้งกองกุศล
ขึ้นอุทิศถวายให้แก่พระองค์ท่าน ส่วนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ -
๖ - ๗ ซึ่งได้ทรงชุบเกล้าฯ เลี้ยงท่านไว้ในราชการนั้น ท่านก็ได้ระลึกถึงพระมหา
กรุณาธิคุณ เกิดทูลพระเกียรติและเคารพสักการะอยู่เป็นเนืองนิตย์

ท่านชอบเล่นกีฬา คือ แล่นเรือยนต์ เล่นเทนนิส กอล์ฟ ในสมัยท่านยังหนุ่มท่านชอบปีนเขา แต่เมื่อท่านมีอายุมากแล้วท่านก็ชอบเดินออกกำลังในตอนเช้า นอกจากนี้ท่านยังชอบอ่านหนังสือและสะสมของเก่า เช่น เครื่องสังคโลก และเครื่องลายคราม เป็นต้น

ท่านได้ถึงแก่อสัญกรรมด้วยอาการสงบโดยมิได้เจ็บป่วยอะไรเลย เมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๔๙ เวลา ๕.๑๕ นาฬิกา ขณะมีอายุได้ ๘๑ ปี ๑๐ เดือน ๖ วัน

ราชการพิเศษ

เป็นกรรมการสอบความรู้เนติบัณฑิต

เป็นกรรมการชำระกฎหมายเก่า และรวบรวมร่างกฎหมายใหม่

เป็นสภานายกคนแรกของเนติบัณฑิตยสภา

เป็นกรรมการสภาการคลัง

เป็นกรรมการตรวจร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

เป็นกรรมการ ก.พ.

เป็นประธาน อ.ก.พ. วิสามัญ

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

ท่านได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ คือ ตรามงกุฎสยามชั้นที่ ๑ ตราช้างเผือกชั้นที่ ๑ และตราปฐมจุลจอมเกล้า พร้อมด้วยสังวาลย์และเครื่องยศ